

Symfonia romantyczna

Scenariusz lekcji dla szkół ponadgimnazjalnych, odc. 4/7

Materiały:

- nagrania następujących utworów:
 - C. Debussy *Syrinx*
 - P. Czajkowski *Taniec chiński* z baletu *Dziadek do orzechów* (Tchaikovsky, Chinese Dance)
 - P. Czajkowski *Taniec wróżki* z *Dziadka do orzechów* (Dance of the Sugarplum Fairy)
 - R. Wagner *Cwał Walkirii* (wersja instrumentalna, Walkürenritt)
 - M. Ravel *Wschód słońca* z *Dafnisa i Chloe* (Lever du jour)
 - S. Prokofiew *Suita scytyjska* cz. I (Prokofiev, Scythian Suite)
 - G. Ligeti *Lontano*
 - G. Grisey *Partiels*
 - J. S. Bach *Koncert d-moll na dwoje skrzypiec*, cz. I (double concerto – pod batutą Herreweghe lub inne w szybszym tempie)
 - W. A. Mozart *Serenada B-dur KV 361*, cz. III
 - S. Rachmaninow *II Symfonia e-moll*, cz. III
- partytury wyżej wymienionych utworów Wagnera i Ravela – w załączniku
- prezentacja ppt – w załączniku
- aktualne programy (repertuar) kilku wybranych filharmonii polskich – do pobrania na stronach www owych filharmonii
- film z cyklu *Muzykoteka szkolna* – seria dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych, odc. 4 [Precz z filharmonią](#)
- opcjonalnie: film *Amadeusz* Miloša Formana

Przebieg lekcji:

1. Projekcja filmu z cyklu *Muzykoteka szkolna*

2. Filharmonia SLAJD NR 1,2

- Zadajemy pytanie: co to jest filharmonia i jaka jest jej funkcja? Wspólnie wypracowana zostaje odpowiedź: to siedziba orkiestry symfonicznej i miejsce, w którym daje ona koncerty **SLAJD NR 3**
- Ćwiczenie: dzielimy klasę na kilka grup, każda z nich dostaje wydruk programu którejs z polskich filharmonii (na najbliższy miesiąc, na kilka miesięcy naprzód lub na cały sezon). Uczniowie próbują zidentyfikować rodzaj wykonawców biorących udział w kilku lub kilkunastu koncertach (pomijamy sale kameralne) **SLAJD NR 4**. Przedstawiciele grup przedstawiają wyniki, a nauczyciel odnotowuje je na tablicy w formie uogólnionej: orkiestra, solista z orkiestrą, orkiestra chór, zespół kameralny, solista – stawiając kreskę w każdym kolejnym przypadku pojawienia się danego rodzaju wykonawcy. Najprawdopodobniej najwięcej kresek będzie przy składach orkiestrowych. Wniosek: do filharmonii przychodzimy przede wszystkim słuchać muzyki na orkiestrę symfoniczną **SLAJD NR 5**.

3. Orkiestra symfoniczna

- Przedstawiamy krótki opis orkiestry symfonicznej i jej dziejów: większy zespół instrumentalny, którego skład wykształcił się w XVIII wieku. Większość stanowiły w niej instrumenty smyczkowe, dużo mniej było instrumentów dętych (gł. drewnianych) i bardzo niewiele perkusyjnych (tylko para kotłów). Była to tzw. mała orkiestra symfoniczna, licząca ok. 40 osób **SLAJD NR 6**. Duże zmiany nastąpiły w XIX wieku, gdy powstała tzw. wielka orkiestra symfoniczna, licząca blisko 100 osób **SLAJD NR 7**. Zwiększono liczbę istniejących w poprzednim składzie instrumentów, ale nie tylko: wprowadzono również nowe, brzmiące trochę inaczej (porównujemy brzmienie fletu i fletu piccolo na podstawie kilkunastosekundowych próbek dźwiękowych – *Syrinx* Debussy’ego i *Taniec chiński z Dziadka do orzechów* Czajkowskiego) **SLAJD NR 8** lub w sposób radykalny zmieniający brzmienie orkiestry – rozbudowana blacha **SLAJD NR 9**, perkusja **SLAJD NR 10**, harfa, czelesta **SLAJD NR 11** itd. W tym samym czasie wiele z instrumentów orkiestrowych zostało udoskonalonych – zyskały lepsze, bardziej soczyste brzmienie, mogły grać więcej dźwięków (przykład z waltornią **SLAJD NR 12**), intonować je czyściej, grać szybciej i z większą łatwością.
- Pojawiło się więc w orkiestrze ogromne bogactwo brzmień – stało się ono wyzwaniem dla kompozytorów, którzy zaczęli eksperymentować z barwami instrumentalnymi, łącząc instrumenty na nowe sposoby i poszukując nowych sposobów wydobywania dźwięku **SLAJD NR 13**. Eksperymenty te trwają zresztą do dziś.
- Prezentujemy nagrania (początki utworów, ok. 1-2 minuty) ilustrujące zagadnienie kolorystyki orkiestrowej:
 - P. Czajkowski *Taniec wróżki z Dziadka do orzechów*
 - R. Wagner *Cwał Walkirii* (wersja instrumentalna) **SLAJD NR 14, 15, 16**
 - M. Ravel *Wschód słońca z Dafnisa i Chloe* **SLAJD NR 17, 18, 19**
 - S. Prokofiew *Suita scytyjska cz. I*
 - G. Ligeti *Lontano*
 - G. Grisey *Partiels* (skład tylko 18-osobowy!)

Wniosek: orkiestra to jeden z najbardziej „kolorowych” instrumentów, obcowanie z brzmieniem orkiestry symfonicznej (zwłaszcza na żywo) może być przyjemnością samą w sobie **SLAJD NR 20**, to jeden z powodów, dla których ludzie chodzą do filharmonii.

4. Narracja muzyki klasycznej

- Nauczyciel wraz z uczniami stara się przeanalizować inny aspekt koncertu w filharmonii: ludzie słuchają w skupieniu, wydają się być skoncentrowani. Na czym? Czym to się różni od słuchania muzyki popularnej?
- Wyjaśnienie: narracja w muzyce klasycznej (nie tylko symfonicznej): przypomina opowieść, utwór ma swoją dramaturgię, rozwija się, wątki/ tematy/ myśli muzyczne pojawiają się, przeplatają, przeobrażają itd. – śledzenie tego wymaga skupienia, jak czytanie powieści czy oglądanie filmu – i może być równie absorbujące **SLAJD NR 21**.
- Prezentacja przykładów dźwiękowych (początki, fragmenty ok. 1,5/2-minutowe)
 - *Koncert d-moll na dwoje skrzypiec* J. S. Bacha, cz. I (wybieramy nagranie w szybszym tempie, np. Koelman i Kerr pod Herreweghe lub inne), zwracamy uwagę na podejmowanie tematu przez kolejne grupy instrumentów, a następnie na dialogowanie solistów
 - *Serenada B-dur KV 361* W. A. Mozarta, cz. III – zwracamy uwagę na podejmowanie melodii przez kolejne instrumenty (lub prezentujemy fragment filmu *Amadeusz* Miloša Formana, w którym Salieri opisuje właśnie ten utwór, ok. 23 minuty filmu).

Wyjaśniamy uczniom, że istnieją utwory, którym towarzyszy jakaś pozamuzyczna treść (tzw. muzyka programowa), jednak w większości przypadków takiej treści nie ma, pytanie: czy wówczas taka muzyczna opowieść jest o czymś? **SLAJD NR 22 A** jeżeli tak, to o czym? **SLAJD NR 23**.

Dyskusja.

5. Symfonia romantyczna

- Wyjaśniamy uczniom, że w okresie romantyzmu w muzyce pojawił się element, który nigdy przedtem nie objawił się z taką siłą. Pytamy uczniów, czy na podstawie tego, co wiedzą o np. literaturze i sztuce romantycznej, domyślają się, o co chodzi. Odpowiedź: uczucia, emocje. W połączeniu z potęgą i bogactwem brzmienia wielkiej orkiestry symfonicznej daje to mieszankę wybuchową, siła oddziaływania wielkiej romantycznej symfoniki jest ogromna **SLAJD NR 24**.
- Zadanie dla uczniów: mają sprawdzić, czy znajduje to statystyczne odzwierciedlenie w programach koncertów – uczniowie ponownie powracają do programów koncertów różnych filharmonii. Ponieważ ich wiedza może być niewystarczająca, pomagają nauczyciel – na tablicy wypisuje w rzędzie hasła: barok, klasycyzm, romantyzm, XX i XXI wiek. Uczniowie czytają głośno nazwiska kompozytorów znajdujących w programach koncertów symfonicznych, nauczyciel po odczytaniu każdego z nazwisk stawia kreskę pod nazwą odpowiedniej epoki. Najprawdopodobniej

najwięcej kresek znajdzie się pod romantyzmem. Wniosek: romantyczne połączenie brzmienia orkiestry z silnym emocjonalizmem wciąż jest atrakcyjne dla słuchaczy. Muzyka romantyczna znajduje się w większości programów koncertów symfonicznych. (Dygresja, jeśli starczy czasu – pytanie do uczniów: czy sądzą, że to normalne, iż większość repertuaru filharmonii stanowi muzyka przeszłości? Czy utwór młodego kompozytora, którego poznaliśmy w pierwszej części filmu *Muzykoteki*, miałby szansę znaleźć się w repertuarze? Zapowiadamy, że do tematu jeszcze wrócimy.)

- Przykład dźwiękowy wystuchany w całości: III część II *Symfonii e-moll* Rachmaninowa. Po wystuchaniu uczniowie dzielą się wrażeniami. Czy to było o czymś? Czy muzyka zrobiła na nich jakieś wrażenie? Jakie? Czy chcieliby wystuchać tego na żywo w filharmonii?

Anna Pęcherzewska-Hadrych

Załączniki:

- 1) Prezentacja - do pobrania [tutaj](#)